

Buxoro bastakorlik maktabining rivojlanish tendensiyalari

Nilufar Saidovna Boboyeva
BuxDU

Annotatsiya: Ushbu maqolada Buxoro bastakorlik maktabi (ya'ni Buxoro mintaqasida shakllangan musiqa ijodiy maktabi) ning rivojlanish tendensiyalari ilmiy-metodik asosda tahlil etiladi. Maqolada bastakorlik maktabi tushunchasi, Buxoro bastakorlik maktabining tarixiy ildizlari, bugungi holati, shakllanuvchi yo'nalishlari va muammolari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda adabiy-tahliliy, tarixiy-komparativ, kuzatuv-eksperimental metodlar qo'llanib, Buxoro maktabining zamonaviy pedagogik hamda madaniy muhitda o'z o'rnini kuchaytirishi uchun tavsiyalar beriladi. Buxoro bastakorlik maktabining rivojlanish tendensiyalarini ilmiy-metodik yondoshuv bilan tahlil qilish zarurdir. Bugungi globalizatsiya sharoitida milliy musiqiy maktablar, ularning madaniy-tarbiyaviy salohiyati juda qadrlı bo'lmoqda.

Kalit so'zlar: Buxoro bastakorlik maktabi, bastakorlik ijodiyoti, musiqa maktablari, rivojlanish tendensiyalari, pedagogik mexanizm, madaniy meros, ijodiy maktab

Development trends of the Bukhara composition school

Nilufar Saidovna Boboyeva
Bukhara State University

Abstract: This article analyzes the development trends of the Bukhara composition school (i.e., a musical creative school formed in the Bukhara region) on a scientific and methodological basis. The article examines the concept of a composition school, the historical roots of the Bukhara composition school, its current state, emerging trends and problems. The study uses literary-analytical, historical-comparative, observational-experimental methods and gives recommendations for strengthening the Bukhara school's position in the modern pedagogical and cultural environment. It is necessary to analyze the development trends of the Bukhara composition school with a scientific and methodological approach. In today's globalization, national music schools and their cultural and educational potential are becoming very valuable.

Keywords: Bukhara composition school, compositional creativity, music schools, development trends, pedagogical mechanism, cultural heritage, creative school

Kirish. Buxoro - O'zbekistonda muzika san'atining, xususan maqom va bastakorlik an'analarining muhim markazlaridan biri bo'lib kelgan. Bastakorlik ijodiyoti - musiqiy asar yaratish san'ati - ushbu maktabning bugungi kunlardagi rivojlanishi nafaqat musiqiy-madaniy jihatdan, balki ta'lim-tarbiya nuqtai nazaridan ham dolzarbdir. Shu munosabat bilan, Buxoro bastakorlik maktabining rivojlanish tendensiyalarini ilmiy-metodik yondoshuv bilan tahlil qilish zarurdir. Bugungi globalizatsiya sharoitida milliy musiqiy maktablar, ularning madaniy-tarbiyaviy salohiyati juda qadrlil bo'lmoqda. Buxoro bastakorlik maktabi an'anaviy musiqiy merosni kelajak avlodga yetkazish, zamonaviy ta'lim muhitida musiqiy ijodni rag'batlantirish borasida muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, maktabning ta'lim-tarbiya jarayonida shakllanishi ham muhim: musiqa maktablari, bastakorlik yo'nalishlari, ijodiy pedagogik usullar - bular barchasi maktabning rivojlanish tendensiyalariga ta'sir etadi. Maqolaning maqsadi - Buxoro bastakorlik maktabining rivojlanish tendensiyalarini aniqlash, ularni tahlil qilish va rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan pedagogik tavsiyalar ishlab chiqish. Buning uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

1. Bastakorlik maktabi tushunchasi va musiqiy-ta'lim kontekstida uning mazmuni nazariy jihatdan tahlil qilish.

2. Buxoro bastakorlik maktabining tarixiy evolyutsiyasi, shakllanish bosqichlari va mintaqaviy o'ziga xosliklarini aniqlash.

3. Bugungi kunda maktabning rivojlanish tendensiyalari - ta'lim muassasalari, o'quv-metodik bazasi, ijodiy faoliyat, muammolari -ni tahlil qilish.

4. Eksperimental yoki kuzatuv asosida maktab faoliyatining samaradorligini baholash va kelgusida rivojlantirish uchun tavsiyalar berish.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlar qo'llanildi:

Adabiy-tahliliy metod - bastakorlik, maktablarni rivojlantirish hamda mintaqaviy musiqiy maktablar borasidagi O'zbekistondagi va xorijdagi adabiyotlar tahlil qilindi.

Tarixiy-komparativ metod - Buxoro bastakorlik maktabi va boshqa mintaqaviy bastakorlik maktablari (masalan, Xorazm, Samarqand) bilan taqqoslandi.

Kuzatuv va eksperimental metod - maktablarda bastakorlik yo'nalishlari tashkil etilishi, o'quvchilarning ijodiy faoliyati, musiqiy tadbirlar va natijalarning kuzatuv.

Analitik va sintez metodlari - topilgan natijalar tahlil qilinib, umumiy xulosalar va tavsiyalar sintezi shakllantirildi.

1. Nazariy-metodik asoslar

- 1.1 Bastakorlik maktabi tushunchasi

"Bastakorlik maktabi" atamasi musiqiy ijodiy an'ana, uslub va maktab ichidagi ustoz-shogird tizimi orqali shakllangan yo'nalishlar majmuasini bildiradi. Bu tushuncha ostida faqat muayyan maktab binosi emas, balki musiqiy ijod-uslubiy maktab ning ma'naviy-estetik makoni tushuniladi. Misol uchun, O'zbek

musiqashunosligida “Buxoro-Samarqand bastakorlik maktabi” konsepti mavjud. Bastakorlik maktabi qator jihatlar bo'yicha aniqlanadi: uslubiy xususiyat (maqom, kuy, cholg'u), pedagogik shakllanish (ustoz-shogird an'anasi), mintaqaviy identifikatsiya va ijodiy-metodik meros.

1.2 Buxoro bastakorlik maktabining tarixiy ildizlari

Buxoro bastakorlik maktabi o'zining tarixiy ildizlarini chuqur musiqiy-madaniy makon orqali boshlab, XIX asr oxiri - XX asr boshlarida aniq shakllangan. Masalan, XX asr boshida Buxoroda faoliyat yuritgan bastakor va hofiz san'atkorlari bu maktabning namoyandalari hisoblanadi. Bastakorlik maktabining shakllanishida ustoz-shogird tizimi, maqom san'ati va cholg'u ijrochiligi an'anasi muhim rol o'ynagan.

1.3 Rivojlanish tendensiyalari nazariy jihatdan

Rivojlanish tendensiyalari deganda bastakorlik maktabining ta'lim-tarbiya muhitida, ijodiy-ijrochilik faoliyatida, metodik bazaning yangilanmasi va pedagogik usullarning takomillashuvi tushuniladi. Musiqa ta'limida zamonaviy tendensiyalar quyidagilarni o'z ichiga oladi: multimediya vositalari bilan ishlash, ijodiy loyiha metodologiyasi, maktab-musiqa studiyalari, xalqaro musiqa almashinuvi. Buxoro bastakorlik maktabiga nisbatan esa bu tendensiyalar mahalliy madaniy-musiqiy kontekst bilan uyg'unlashishi zarur.

2. Buxoro bastakorlik maktabining rivojlanish holati va tendensiyalari

2.1 Ta'lim muassasalari va ustuvor yo'nalishlar

Buxoro viloyatida musiqa, san'at maktablari faoliyat yuritmoqda. Masalan, Buxoro Ixtisoslashtirilgan San'at Maktabi saytida musiqa san'ati bo'limi faoliyat yuritayotgani ko'rsatilgan. Bunday muassasalarda musiqiy ijodga yo'naltirilgan o'quv dasturlari tashkil etilmoqda. Bastakorlik maktabi yo'nalishida esa, asosan, maqom yo'nalishi, bastalash, kuy yaratish, cholg'u ijrochiligi integrativ tarzda olib borilmoqda.

2.2 Ijodiy-ijrochilik faoliyatning faollashuvi

Buxoro bastakorlik maktabi doirasida ijodiy tadbirlar, bastakor-ijrochilar bilan uchrashuvlar, maktab ichida mahorat darslari kabi faoliyatlar rivojlanmoqda. Misol uchun, bastakorlik ijodiyoti tarixiga bag'ishlangan ilmiy maqolalar ham mavjud. Bu - maktab ichida metodik bazaning mustahkamlanayotganidan dalolat.

2.3 Pedagogik va metodik yangilanishlar

Ta'lim muhitida zamonaviy pedagogik yondoshuvlar - ijodiy loyiha metodlari, kompyuter-assisted musiqa dasturlari, nutqiy-muzik integratsiyasi - Buxoro bastakorlik maktabi rivojlanishi uchun imkoniyat yaratmoqda. Shu bilan birga, ustoz-shogird an'anasi yangi shakllarda davom etmoqda: o'quvchilar bastakorlar bilan mashg'ulot o'tkazadi, ijodiy seminarlar tashkil etiladi. Bu yangilanishlar maktabning pedagogik sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

2.4 Muammolar va cheklovlar

Biroq rivojlanishda bir qator muammolar mavjud:

Resurs yetishmasligi: musiqa asboblari, audio-vizual jihozlar, metodik qo'llanmalar cheklangan bo'lishi mumkin.

O'qituvchilar tayyorgarligi: bastakorlik yo'nalishida malakali pedagog-ijodkorlarni tayyorlash muhim, ammo bu borada yetarli bazalar bo'lmasligi ehtimoli bor.

Yoshlar qiziqishi: zamonaviy yoshlar orasida an'anaviy bastakorlik maktabiga bo'lgan qiziqish past bo'lishi mumkin, bu esa maktabning ijodiy-ta'limiy faolligiga ta'sir qiladi.

Madaniy muhit bilan uyg'unlik: zamonaviy ta'lim-texnologiyalar bilan an'anaviy bastakorlik an'alarini uyg'unlash imkoniyati barcha jabhada amalga oshmayotgani muammo bo'lishi mumkin.

2.5 Tendensiyalar va kelajak istiqbollari

Buxoro bastakorlik maktabida quyidagi qo'yma tendensiyalar aniqlanmoqda:

Mahalliy musiqiy merosni saqlash va rivojlantirish - maktablar bastakorlik yo'nalishlari orqali maqom, kuy kabi janrlarni o'quvchilarga yetkazmoqda.

Ijodiy ta'limga o'tish - maktab sharoitida o'quvchilar bastalash, kuy yaratish, ijodiy loyihalar bajarishga jalb qilinmoqda.

Integratsiyalashuv - bastakorlik maktabi boshqa san'at yo'nalishlari (vokal, cholg'u, kompozitsiya) bilan bog'lanmoqda va musiqiy maktab-studiyalar shakllanmoqda.

Raqamli vositalar tatbiqi - audio-video materiallar, onlayn resurslar, musiqa tahrirlash dasturlari orqali o'quv jarayoni boyitilmoqda.

Hududlararo almashinuv va hamkorlik - Buxoro maktabi boshqa mintaqalar, hattoki xalqaro musiqiy maktablar bilan tajriba almashmoqda.

3. Eksperimental tahlil va metodik tavsiyalar

3.1 Tadqiqot namunasi va usuli

Tadqiqot doirasida Buxoro viloyatidagi bir nechta musiqa maktabi (masalan, bastakorlik yo'nalishida faoliyat yuritadigan maktablar) o'rganildi. Kuzatuv orqali o'quvchilarning bastakorlik ijodiga qiziqish darajasi, pedagogik jarayon tarkibi, metodik vositalarning mavjudligi tahlil qilindi. Shuningdek, bastakorlik yo'nalishida dars ko'rsatish tajribasi va natijalari solishtirildi.

3.2 Tahlil natijalari

Kuzatish natijalariga ko'ra, bastakorlik yo'nalishi bo'lgan maktablarda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlari faollashmoqda, bastalash va kuy yaratish bilan shug'ullanishga imkoniyat yaratilgan. Pedagogik jarayonda ustoz-shogird an'anasi hamon faol. Biroq resurslar va metodik yondoshuvlarda hali ham takomillashtirishga ehtiyoj mavjud.

3.3 Metodik tavsiyalar

Quyidagi tavsiyalarni taklif qilish mumkin:

1. Bastakorlik yo'nalishiga ega maktablarda maxsus metodik qo'llanmalar ishlab chiqilsin - "Buxoro bastakorlik maktabi" uslubiy kompleksi.
2. O'qituvchilar malakasini oshirish uchun seminar-treninglar tashkil etilsin, zamonaviy musiqa dasturlari va bastalash texnologiyalari bo'yicha tayyorgarlik berilsin.
3. Maktabda bastakorlik yo'nalishi bilan bog'liq studio-sharoitlar yaratils- audio-video jihozlar, kompozitsiya va aranzhimyo ishlari uchun xonalar, ijodiy maydonchalar.
4. O'quv jarayonida ijodiy loyihalarni kengaytirilsin - o'quvchilar bastalash, kuy yaratish, musiqiy asar namoyishi, festival va tanlovlar orqali jalb qilinsin.
5. Mahalliy musiqiy merosni (maqom, kuy) o'quv dasturiga faol integratsiya qilish - Buxoro bastakorlik maktabi an'analarini yoshlar o'rtasida kengaytirish.
6. Raqamli vositalarni qo'llash - musiqa tahrirlash dasturlari, onlayn platformalar, videolar orqali bastakorlik ta'limining ko'lamini kengaytirish.
7. Hududlararo hamkorlikni rivojlantirish - Buxoro maktabi boshqa mintaqaviy bastakorlik maktablari bilan tajriba almashuvi, qo'shma musiqiy loyihalar tashkil etilsin.

Xulosa. Xulosa sifatida aytish mumkinki, Buxoro bastakorlik maktabi muzika san'ati va ta'lim sohasi uchun muhim strategik manbadir. Uning rivojlanishida tarixiy ildizlar, uslubiy an'analar va zamonaviy ta'lim-pedagogik tendensiyalar o'zaro uyg'unlashmoqda. Biroq maktabning to'la-to'kis rivojlanishi uchun pedagogik, metodik va infratuzilma jihatdan qo'shimcha choralar zarur.

Kelajakda Buxoro bastakorlik maktabini keng miqyosda qo'llab-quvvatlash - maktablararo tarmoqlashuv, xalqaro hamkorlik, raqamli vositalarga o'tish va mahalliy musiqiy merosni ta'lim jarayonida yangicha kontekstda joriy etish bilan bog'liq istiqbollar mavjud. Shu yo'l bilan bastakorlik maktabi yoshlar orasida ijodiy faollik va san'atga qiziqishni oshirish, musiqiy-madaniy identifikatsiyani mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. СС Болта-Зода. Принципы и приложения музыкальной формы. Science and Education 5 (2), 432-438
2. СБ Саидий. Нестандартные психологические структуры и модуляция в педагогике. Science and Education 5 (2), 348-354
3. СС Болта-Зода. Обменное приёмы аккордов семейство субдоминанты и доминанты использование на фортепиано. Science and Education 5 (2), 439-444

4. СБ Саидий. Художественно-педагогическое общение как средство формирования музыкальной мотивации школьников. Science and Education 5 (2), 322-327
5. Саидий, Саид Болта-зода. Адаптивность детей к школе при посещении и непосещении дошкольного учреждения. Science and education 4 (5), 1105 - 1112
6. КБ Холиков. Рациональное решения мозга в ассоциативной лобной доле при разучивание классической музыки. Science and Education 6 (1), 42-48
7. СБ Саидий. Определения понятий диктанта в теории музыки. Science and Education 3 (12), 823-828
8. Саидий, Саид Болта-зода. Бекзод Турсун угли Алиев. Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. Science and Education 3 (5), 1484-1492
9. Саидий, Саид Болта-зода. Мурадова, Махлиё Раджабовна, Эрназарова, Азиза Фахритдин кизи. Интерактивные методы обучения творчеству русских композиторов классе фортепиано в детской музыкальной школы. Science and Education 3 (4), 1605-1611
10. Саидий, Саид Болта-зода. Алиев, Бекзод Турсун угли. Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. Science and Education 3 (5), 1484-1492
11. Саидий, Саид Болта-зода. Эрназарова, Азиза Фахритдин кизи. Интерактивная методика обучения жанрам, созданных на народные лады, учащимся музыкальных и художественных школ. Science and Education scientific journal 4 (ISSN 2181-0842), 1618
12. Саидий, Саид Болта-зода. Механизмы формирования культуры почитания человеческих ценностей у старшеклассников на основе фольклора в хоре. Science and Education 4 (2), 1386-1391
13. Саидий, Саид Болта-зода. Психологические характеристики музыкальных звуков. Узбекистан 2 (2), 76-82
14. КБ Холиков. Философия особого вида умозаключений с условными и разделительными дизъюнктивными посылками. Science and Education 6 (1), 169-174
15. КБ Холиков. Главная цель системы нейрона к направлению внимания на соединение избирательного внимания. Science and Education 5 (12), 37-44
16. Саидий, Саид Болта-Зода, Мурадова, Махлиё Раджабовна, Эрназарова, Азиза ... Интерактивные методы обучения творчеству русских композиторов классе фортепиано в детской музыкальной школы. Science, and Education 3 (4), 1605-1611

17. Саидий, Саид Болтазода. О некоторых простейших обобщениях приёмов и методов по музыке общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (8), 196-203
18. Саидий, Саид Болта-Зода, Салимова, Бахринисо Бахромжон кизи. Вариационный подход к построению однородной музыки, размышление идеального подхода к её решению. *Science and Education* 3 (8), 138-144
19. КБ Холиков. Образование новых клеток головного мозга: распознавание и уничтожение злокачественных клеток, роль эффекторной клетки. *Science and Education* 6 (1), 57-64
20. Саидий, Саид Болтазода. Сложный принцип формообразования в изоритмическом сложении музыки. *Science and Education* 3 (11), 962-969
21. Саид Болта-Зода, Саидий. Основные направления возбуждения мелкой моторики по направлению музыки. *Science and Education* 3 (10), 582-590
22. Саидий, Саид Болта-Зода. Песни, обработка народных песен и развития мастерства учащихся. *Science and education*. 3 (4), 1200-1205
23. Саидий, Саид Болта - зода. Об эффектно влиянии теории, в создании музыкального произведения. *Science and Education* 3 (12), 864 - 870
24. Саидий, Саид Болта-Зода, Ропиева, Дурдона Акмал кизи. Проблемы совершенствования управления музыкальной деятельностью дошкольного образовательного учреждения. *Science and Education* 3 (8), 183-188
25. Саид Болтазода, Саидий. Эффект образования музыки к системы общеобразовательной школы. *Science and Education* 3 (8), 224-230
26. КБ Холиков. Приятного и болезненного прикосновения классической музыки гипоталамусу в орбитофронтальной и поясной коре человека. *Science and Education* 6 (1), 35-41
27. Саидий, Саид Болта-Зода. Обратный сдвиг гармоничный линии в многоголосных произведениях. *Science and Education* 3 (12), 871 -877
28. Саидий, Саид Болта-Зода. Повышение или понижение основных ступеней, знаки альтерации. *Science and Education* 3 (12), 878 - 884
29. Саидий, Саид Болта-Зода. Элементы абстрактной и абсолютной звучании музыкального звука. *Science and Education* 4 (1), 597-603
30. Саидий, Саид Болта-Зода. Теоретическое рассмотрение вероятности совпадения неаккордовых звуков в произведениях. *Science and Education* 4 (1), 556-562